

Csak (jog)tiszta forrásból. Források és forráskezelés a digitalizáció korában

Az Országos Könyvtári Napok, illetve a 46. Komárom-Esztergom megyei könyvtári hét keretében a József Attila Megyei és Városi Könyvtár nagyszabású könyvtárszakmai konferenciát szervezett a digitalizálás és a digitális források szerzői jogi kérdéseiről, illetve néhány további olyan témáról, amelyek az elkövetkező években meghatározó jelentőséggel bírnak a könyvtárak számára.

A megnyitón *Schmidt Csaba*, Tatabánya polgármestere kihangsúlyozta, hogy a város és a megye vezetői milyen fontosnak tartják a könyvtárakat, és mennyire megbecsülik a könyvtárosok munkáját. A jelenlegi kihívások most nagyobbak, mint korábban: a könyvtáraknak segíteniük kell a fiatalokat, hogy valódi tudáshoz jussanak. A polgármester bejelentette, hogy hamarosan kiírják a közbeszerzési pályázatot a megyei és városi könyvtár teljes felújítására, amelynek a területe megduplázódik. A modern olvasóterekkel kialakítandó könyvtár tudásközpontként szolgálja majd a város és a megye lakosságát. Az infrastruktúra korszerűsítése mellett a könyvtárosok továbbképzését is támogatni fogják.

A könyvtár igazgatója, *Voit Pál* bejelentette, hogy nyugdíjba vonulása miatt átadja a stafétabotot *Mikolasek Zsófiának* – így már a frissen kinevezett új igazgató vezérli le az ideiglenes helyre való átköltözést és az építkezést. A jelenleg osztályvezetőként dolgozó Mikolasek Zsófia október 9-étől vezeti a József Attila Megyei és Városi Könyvtárat.

Senkei-Kis Zoltán, az *ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet* egyetemi adjunktusa „Digitális szerzői jogok a könyvtárban, különös tekintettel az elektronikus dokumentumok kölcsönzésére” címmel tartott előadását azzal kezdte, hogy nem újkeletű kérdéssről van szó. A könyvtárakat régóta foglalkoztató dilemma, hogy milyen mértékben kell lépést tartaniuk a digitális világgal,

mennyire kell e téren (is) naprakésznek lenniük. A hallgatók elvárásai sokkal magasabb színvonalat követelnek, mint amit az anyagi feltételek lehetővé tesznek.

Az e-könyvek, e-tartalmak rendelkezésre bocsátása során alapvető kérdés: eszközt vagy dokumentumot kölcsönözzenek-e a könyvtárak? A gyakorlatot a jogszabályi környezet szabja meg – sokkal több e-könyvet lehetne kölcsönözni, de egyelőre ehhez nincsenek meg a feltételek. Több módszer alakult ki az e-könyvek kölcsönzése terén. A hozzáférés-alapú szolgáltatásnál a beiratkozott használó meghatározott ideig olvashatja az e-könyvet – ez esetben azonban egy dokumentum egyszerre egy olvasónál lehet „kikölcsönözve”. A licenccalapú szolgáltatás esetén a könyvtár használatáért díjat fizet. Létezik olyan megoldás is, amikor az olvasó csak a könyvtárban lévő számítógépeken olvashatja az elektronikus dokumentumot.

A kiadókról tudható, hogy nem szeretik az e-források könyvtári használatát, mert attól félnek, az e-könyveik szabad prédává válnak. A könyvtáraknak is küzdeniük kell az illegális felhasználás ellen, és a számítógépes rendszereiket jobban kell védeniük, hogy ne legyenek könnyen föltörhetőek. Az elérhetőség, letölthetőség, nyomtathatóság, frissítés, gyorsaság, ingyenesség iránti olvasói igények ugyanakkor a könyvtárakban jelentkeznek, és ha mindezt nem biztosítják, az olvasók elégedetlensége a könyvtár rendszerrel kapcsolatban fogalmazódik meg.

Az előadó végezetül arról az együttműködésről beszélt, amelyet az *Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Fogytékosügyi Központja* kötött az *ELTE Egyetemi Könyvtárral* a tananyag digitalizálására, a digitális tananyag adaptációjára és hozzáférhetővé tételére a fogyatékkal élő hallgatók információs ellátottsága érdekében.

„A digitalizáció nemzetközi szerzői jogi helyzetéről” tartott előadásában *Dancs Szabolcs*, az *Országos Széchényi Könyvtár* (OSZK) szakmai főtanácsosa főként az európai uniós tendenciákról számolt be, fölvezolv az új szerzői jogi rezsím irányába mutató kitérés pontokat is.

Az *International Federation of Library Associations* (IFLA) 2013-ban adta közre az információs környezet változásairól készült trendjelentését, amelynek a 2016-ban megjelent frissítése a könyvtárügyet foglalkoztató kulcstémákat taglalta, földrészenkénti bontásban. A jelentés készítői szerint Európában a szerzői jog körül jelentkező új kihívások állnak az első helyen, ugyanis az *Európai Unió* vonatkozó irányelvei nem teremtik meg a megfelelő jogi alapokat sem a digitális megőrzéshez, sem az e-források kölcsönzéséhez.

A kereskedelmi forgalomból kikerült (*Out-of-Commerce*, OOC) művek relatíve alacsony piaci értékkel bírnak, a digitalizálásuk és a hozzáférhetővé tételük mégis roppant nehézkes, főként a magas jogtisztázási költségek miatt. Európai szinten is keresik a megoldásokat – ennek érdekében 2011-ben egyetértési megállapodást kötöttek a könyvtári, a szerzői, a kiadói és a közös jogkezelő szervezetek. A javasolt megoldás: a valamennyi érdekeltet megfelelő arányban képviselő, kiterjesztett hatállyal bíró közös jogkezelő szervezet hoznának létre, amelynek feladata az OOC művek digitalizálásának engedélyezése lenne. A memorandum előkészítése során hatásvizsgálatot is végeztek, amelyben megállapították, hogy mennyibe kerül egy-egy dokumentumtípus jogtisztázása: egy könyv esetében ez a költség például 50-100 euró.

Az *Európai Parlament* is foglalkozik a szerzői jogi reformmal: egyre erősödik ugyanis az a vélemény, hogy a jogvédett tartalmak oktatási, kutatási célú felhasználását valamilyen mértékű kedvezményben kell részesíteni.

Dancs Szabolcs néhány működő modellt is bemutatott, amelyek közül élen jár a norvég *Bokhylla.no* IP alapú szolgáltatás, amely jogvédett tartalmakat tesz Norvégia egész lakossága számára hozzáférhetővé. A letöltések után járó szerzői jogdíjat a norvég állam fizeti meg a jogosultaknak. Franciaországban 2012-ben új megoldással próbálkoztak az OOC könyvek esetében: bárki javasolhatott digitalizálásra műveket. A javaslatokat egy adatbázisban tették közzé; a jogosultaknak 6 hónap állt rendelkezésükre, amíg tiltakozhattak a digitalizálás

és közzététel ellen. Ha nem nyújtottak be kifogást, közös jogkezelés alá helyezték a művet. Ezt az eljárásrendet nagyon sokan támadták; az ügy végül az *Európai Bíróság* elé került, amely a C-301/15. számú ítéletében kimondta: a jogosultakat igenis meg kell keresni, nem elég az, hogy az érintettek tiltakozhatnak a joggyakorlás ellen. Szlovákiában a francia eljáráshoz hasonló módon járnak el az OOC művek digitalizálása terén. A lengyel szerzői jogi reform egyik fontos eleme: a közös jogkezelés keretén belül lehetővé vált a kereskedelmi forgalomból kikerült művek könyvtári felhasználása.

Fontos előrelépést jelent, hogy az *Európai Bíróság* 2016 novemberében meghozott, C-174/15. számú ítélete szerint a közkönyvtári „haszonkölcsönzés” fogalma kiterjed valamely könyv digitális formában többszörözött példányának haszonkölcsönzésére is. Magyarországon is kedvező változásokat ígér a nemzeti könyvtár és a központi szolgáltatások informatikai megújításának programja.

Mayer Erika internetes szakjogász, az *Internet Szolgáltatók Tanácsának* jogi képviselője, a *Mayer&Társai Ügyvédi Iroda* tulajdonosa egy alapvető kérdéssel indította a „Szerzői jogi harcok Aaron Swartztól az Európai Bizottság radikalizációs törekvéseiig” című előadását: az internetre melyik szemlélet illik inkább – a közzétett tartalom közkinccsnek minősül, vagy szerzői jogi védelem alatt áll? A kódexek idején még szabad volt a másolás. Az első szerzői jogi törvény 1709-ben született Angliában, és ez már kimondta: az engedély nélküli többszörözés tilos. Később, az internet hőskorában fölmerült, hogy az információ közkinccs.

Aaron Schwartz, a *Harvard Egyetem* kutatója 26 évet élt. Rövid élete során számos előre mutató kezdeményezés kidolgozásában vett részt. Meggyőződése szerint a tudományos kutatás eredményeit nem szabad elzárni fizetős adatbázisokba, ezért feltörte a *JSTORE* tudományos adatbázist, és hozzáférhetővé tett ott tárolt cikkeket. Letartóztatták, majd vád alá helyezték és 35 éves börtönnel fenyegették, ezért öngyilkos lett. Tette azonban nem maradt eredménytelen – később több millió tudományos cikket tettek hozzáférhetővé!

A *Public Domain Manifesto* (kiáltvány a közkinccs védelméről¹ – PD kiáltvány) megfogalmazása szerint közkinccsnek minősülnek azok a művek, amelyeknek szerzői jogi oltalmi ideje lejárt, vagy eleve nem tartoznak a szerzői jog által védett művek közé (például, mert nem minősülnek eredeti alkotásnak), de ide tartoznak azok a művek is, ame-

lyeket a jogtulajdonos tett közkinccsé. A PD kiáltvány ajánlásai között szerepel: le kell rövidíteni a szerzői jogi védelem időtartamát; visszamenőleg ne legyen mód a közkinccsből való kivonásra; ne akadályozzák a megosztást; ki kell dolgozni a védett művek személyes, nem kereskedelmi célú felhasználását és a szerzők díjazásának alternatív módjait.

A PD kiáltványban foglaltakra a jogalkotás néhány válasza: a védelmi időt kiterjesztették 50 évről 70 évre; sérelemdíjat vezettek be a szerzői jogsértés esetére (a jogsértőnek nemcsak a gazdagodást kell megtérítenie); az árva művek jogosítási folyamata hosszadalmas és költséges lett; a sajtótermékek kiadóit megillető új szomszédos jogot fognak bevezetni, amely 20 év oltalmi időt fog biztosítani.

Az Európai Bizottság legújabb törekvései:

- 2015-ben kidolgozták és közzétették az [Európai digitális egységes piaci stratégiát](#);
- [sajtóközlemény jelent meg a szerzői jogi keretrendszer modernizálásáról](#);
- 2017 júniusában elkészült egy [rendelet az online tartalomszolgáltatásoknak a belső piacon való, határokon átnyúló hordozhatóságáról](#).

Az Európai Bizottság bizonyos területeken, például a szöveg- és adatbányászat terén törekszik a szabad felhasználás kiterjesztésére, és ma már az e-könyvekre is érvényes a haszonkölcsönzés. További előrelépés, hogy a kulturális örökség megőrzése érdekében készített másolatokat a jövőben nem csak a kijelölt terminálokra lehet hozzáférhetővé tenni. A kedvezményezett körbe bekerül továbbá a nem kereskedelmi célból folytatott tudományos kutatás.

A piaci megoldások egy része csökkenti a konfliktusokat: a torrent helyett előtérbe került az elvileg jogszerű streaming, és terjednek a fizetős szolgáltatások. Egyre nagyobb akadályt jelent viszont a közös jogkezelők egyre mohóbb díjigénye. Az elmondottak tükrében Mayer Erika a következő kérdést tette föl: közeledünk-e Aaron Schwartz álmai megvalósulásához?

„Digitalizálás együttműködésben: a jogkezelés jó gyakorlatai” volt a témája *Moldován Istvánnak*, az *OSZK E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya* vezetőjének. A *Magyar Elektronikus Könyvtár* (MEK) számára a digitalizálásra kiválasztott művek esetében – és itt nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a kérdéses mű egy adott kiadását digitalizálják – az

első kérdés a szolgáltathatóság, amely a jogi ellenőrzéssel, a szerzői jogok kezelésével indul. Egy konkrét példával érzékeltette, milyen bonyolult és szerteágazó feladat tud lenni egy több szerző írásait tartalmazó gyűjteményes mű digitalizálása. Sajnos, még a nemzeti könyvtár által készített bibliográfiai rekordokból sem derül ki, adott esetben hány védelem alatt álló művet tartalmaz egy-egy tanulmánykötet. További gondot jelent, hogy nem elég a szerzők adatait megtudni; a kiadóknak is keletkeznek jogaik, a kiadói szerződésekről viszont nincsenek információk.

Az előadó a jogi feltételek tisztázásának lépéseit példákon keresztül mutatta be. Ahhoz, hogy egy kevésbé ismert szerző születési adatait meg lehessen tudni, tucatnyi adatbázist végig kell kutatni. Ha nem járnak eredménnyel, elindul az árva művé nyilvánítás procedúrája.

A MEK digitális tartalomszolgáltatásához az inputot több forrásból nyerik. A digitalizálással a *MEK Egyesület* foglalkozik. Rendszeres pályázati támogatást kapnak például az *Internet Szolgáltatók Tanácsától*. Az aktuális feladat most tizenöt *Nobeldíjas* író – köztük *Selma Lagerlöf*, *Henryk Sienkiewicz*, *John Galsworthy* – műveinek felvétele a MEK állományába. Miután a támogatásból nem tudnak jogdíjat fizetni, ezért csak nem jogvédett – vagyis igen régi – fordításokat tudnak digitalizálni. Vannak jó példák az együttműködésre: az egyik legújabb, hogy az *Erdészeti Lapok* szerkesztősége felajánlotta a több mint 150 évet felölelő, 120 ezer oldalt meghaladó digitalizált állományát.

Annak ellenére, hogy a MEK-nek alig van kapacitása és erőforrása a jogtulajdonosok utáni nyomozásra, illetve a jogdíjak kifizetésére, a *Dublin Core* alapú katalógusuk *dc.rights* mezőjében az állomány mintegy harmadánál vannak kitöltve adatok, és ez nagyon jó arány. A MEK-nél gyakori, hogy a szerző maga kéri a műve feltöltését – kérdés azonban, hogy a kiadó hozzájárul-e az internetes közzétételhez.

Az Eszterházy Károly Egyetem Médiainformatikai Intézet főiskolai tanára, *Tóvári Judit* egy 30 órás kurzus anyagából válogatott a „Digitális örökség, kulturális tartalom a könyvtári kutatásfejlesztés szolgálatában” címen tartott előadásában. A könyvtárak saját maguk határozzák meg önmaguk helyét a digitális világban: ma szinte nincs könyvtár honlap nélkül, de mind többen tartalmat is szolgáltatnak az interneten.

A szolgáltatásoktól függ, hogy elektronikus, digitális, virtuális vagy hibrid könyvtárról beszélünk-e. Az elektronikus könyvtárra jó példa az [Europeana](#), amely csak metaadatokat szolgáltat, az elektronikus forrás az eredeti helyén, az adattulajdonos közgyűjtemény szerverén található meg. A virtuális könyvtár kizárólag az interneten létezik, nincs kézzel „fogható” előzménye – kiváló példája a [Scholarvox](#) elektronikus könyvgyűjteménye. A digitális könyvtárban metaadatokkal ellátott e-források érhetőek el; ezek lehetnek valóságos könyvtárak különgyűjteményei, tematikus gyűjtemények stb. Hibrid könyvtár pedig a „valóságos” könyvtár, amely kiterjedt szolgáltatásokat nyújt az elektronikus források kezeléséhez – mint például a [Darjen Library](#), ahol szkennelni, digitális fényképezőgépet kölcsönözni, nyomtatni, saját könyvet készíteni stb. lehet.

A nyílt hozzáférést biztosító *open access* mozgalom 1991-ben indult, azóta nagyon sok eredményt mutatott föl. A repozitóriumokról a [Directory of Open Access Repositories](#) oldalon lehet tájékozódni, a magyar repozitórium a [HUNOR](#). A *HUNgarian Open Repositories* konzorciumot a magyar felsőoktatási intézmények és a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára* hozta létre a nyílt hozzáférés hazai gyakorlatának kialakítása érdekében.

A washingtoni [Library of Congress](#) (LOC) az 1980-as évek végén kezdte a digitalizálást, így a world wide web 1993-as indulásától kezdve tudott elektronikus tartalmat szolgáltatni. Nagyon gazdag tartalom található a [LOC tanári oldalán](#): elsődleges források, óratervek, prezentációk, tematikus források segédletekkel, források történelmi kontextusba helyezve stb.

„A digitális könyvtárak és internetes szolgáltatások menedzselése” volt a témája *Tószegi Zsuzsanna* címzetes egyetemi docens (*ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet*) előadásának. Az új technológiai környezetben a könyvtár alapvető feladatai változatlanok: az emberiség tudáskészletének gyűjtése, rendszerezése, tárolása, szolgáltatása. A digitális könyvtári szolgáltatások technológiája többé-kevésbé rendelkezésre áll – sokkal nehezebben megoldható feladat a webarchiválás, amely hatalmas infrastruktúrát igényel. Több mint tíz éve fogalmazódott meg a *Magyar Internet Archivum* szükségessége – 2017 őszén újra napirendre kerül az OSZK-ban a webaratás témaköre.

Az analóg szövegek, képek, videók, hangfelvételek

digitalizálásakor a legelső feladat a szerzői jogi kérdések tisztázása: meg kell állapítani a mű, illetve a szomszédos jogi teljesítmény felhasználásának feltételeit. A követendő eljárást mindig a cél-függvény határozza meg.

A digitalizálás szerzői jogi előfeltételeinek megállapítása során az első lépés: a védelmi idő meghatározása, a jogosult megkeresése, akivel felhasználási szerződést kell kötni. A felhasználási szerződés kötelező elemeit a *szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény* V. fejezete határozza meg. Ha nem jár sikerrel a szerzői jogosult(ak) személyének megállapítása és felkutatása, kötelező eljárás: az árva művek kezelése következik.

Az internetes szolgáltatások menedzselése számos kérdést vet föl. Más feltételek adódnak, ha a használók regisztráció nélkül, vagy ha regisztrációval vehetik igénybe a szolgáltatásokat. Ez utóbbi esetben adatvédelmi és adatkezelési szabályzatot kell kidolgozni és közzétenni. A honlap használatával kapcsolatos feltételek, jogi nyilatkozatok tartalmára nézve jó példa az OSZK honlapja.

Szerzői jogi szempontból (is) jó gyakorlat az éppen 20 éve útjára indult *Digitális Irodalmi Akadémia* (DIA), amely a tagok védelem alatt álló, teljes életművét teszi közzé. A 2017 őszén 416 000 oldalnyi szöveget közlő DIA éves látogatottsága 650 000 – 680 000 körül van. Két típus szerződést alkalmaznak: az élő tagokkal, illetve a posztumusz tag jogörökösével. A *Petőfi Irodalmi Múzeum* – mint felhasználó – jogosult a gyűjteményes műnek minősülő *dia.hu* elektronikus adatbázisba a szerződés mellékletében megjelölt műveket Magyarország területén, határozatlan ideig szerkeszteni, feltölteni, többszörözni, hozzáférhetővé tenni, előadni, terjeszteni. A szerzőt/jogtulajdonost a felhasználási jog átengedése ellenértékeként díj illeti meg. A szerző szavatolja, hogy rendelkezik a művek felhasználási jogával. A DIA-tagság ideje alatt keletkező új művek felhasználása érdekében a szerződés mellékletét időnként aktualizálják.

Egy bevált szolgáltatásról, a *KönyvtárMozi* megyei programjáról tartott bemutatót *Mikolasek Zsófia*, a József Attila Megyei és Városi Könyvtár osztályvezetője, leendő igazgatója. KönyvtárMozi vetítést csak olyan kistélepülésen lehet tartani, amelyik belépett a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerbe* (KSZR), szerződést kötött a megyei könyvtárral, és NAVA² pontként működik. További megkötés, hogy a vetítésen csak beiratkozott olvasók vehetnek részt. A KönyvtárMozi program alapját az *Emberi*

Erőforrás Minisztérium (EMMI) és az *Informatikai és Könyvtári Szövetség* (IKSZ) által 2015-ben kötött megállapodás teremtette meg. A programról, a vetíthető filmekről, az előadásokról és a kapcsolódó információkról a *konyvtarozsi.hu* oldalon lehet tájékozódni.

Komárom-Esztergom megyében az első körben hat település csatlakozott a programhoz; ma 14 helységben lehet KönyvtárMozi előadásokon részt venni. A vetítésekre a megyei könyvtár munkatársai is főkészülnek; a gyerekfilmek köré például egy-egy foglalkozást építettek föl.

A konferencia hallgatóságát *Török Csaba* rendszergazda tájékoztatta a József Attila Megyei és Városi Könyvtár digitalizációs szolgáltatásairól és próbálkozásairól. A *József Attila Megyei Könyvtár Elektronikus Könyvtára* 2006-ban indult. A fő profilt a helyismereti, illetve a megyében élő nemzetiségekkel kapcsolatos dokumentumok, továbbá a helyi szerzők művei képezik. Jelenleg közel 9000 dokumentum (könyv, folyóiratcikk stb.) található a gyűjteményben, amely a következő címen érhető el: <http://ek.jamk.hu/>. Csak online formában létezik a *KEMLIB*, a Komárom-Esztergom megye könyvtáiról szóló szakmai folyóirat (<http://kemplib.jamk.hu/>). 2015-től az aprónyomtatványok, 2016-tól a megyei napilapok digitalizálása zajlik a könyvtárban. A számítógépes feldolgozás során ún. kétrétegű PDF-eket készítenek a szöveges visszakereshetőség érdekében.

A *Magyar Könyvtárosok Egyesülete Komárom-Esztergom Megyei Szervezetének* szakmai programja szintén izgalmas kérdéseket tűzött napirendre. Elsőként *Péterfalvi Attila*, a *Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság* elnöke tájékoztatta a jelenlévőket a 2018. május 25. után életbe lépő alapvető változásokról „A személyes adatok kezelése a könyvtárak életében 2018-tól” című előadásában.

Az információs önrendelkezési jog és a magán-szféra védelme terén új világra ébredünk 2018. május 25-e után. A szükséges változásokat – melyek közül a legfontosabb, hogy az Európai Unióban megszűnnek a nemzetállami szabályozások, és helyettük egységes uniós jogszabályt kell alkalmazni – főként a terrorizmus elleni küzdelem miatt vezetik be. Az új uniós jogszabály, az *EU 2016/679 rendelet*³ preambuluma meghatározza a könyvtárak szempontjából fontos alapelveket.

A könyvtárhasználók személyes adatainak nyilván-tartásáról a hatályos törvény így rendelkezik: a könyvtárhasználónak a természetes személyazonosító adatait (családi és utónév, születési név, születés helye és ideje, anyja születési családi és utóneve), valamint a lakcímét kell a beiratkozáskor közölnie.⁴

A könyvtárhasználó személyes adatainak a könyvtár általi kezelésére nincsenek speciális szabályok, ezért az ún. *Infotv.*⁵ rendelkezéseit kell alkalmazni a célhoz kötött adatkezelés, az adatminőség elve és az adatkezelés jogalapjai terén. Az érintetteket tömören, közérthetően kell tájékoztatni az adatkezeléssel kapcsolatos eljárásokról.

Ha a könyvtárhasználó a kölcsönzött dokumentumokat visszaadta, kifejezett kérésére a kölcsönzéseiével kapcsolatos személyes adatait a könyvtár nem kezelheti tovább. Ugyanez igaz a személyes adataira is, amennyiben megszünteti a könyvtári tagságát, és kéri az adatainak a törlését. Ugyanakkor a számviteli törvény⁶ legalább nyolcéves bizonylatmegőrzési kötelezettséget ír elő a gazdálkodó szervezetek számára, ezért a könyvtár használatával összefüggő díjak befizetőinek a személyes adatait legalább ennyi ideig tárolni kell.

A könyvtáraknak gondoskodniuk kell a tisztességes adatkezelésről és az adatbiztonságról. Miután a könyvtári adatbázisok esetén sem zárható ki az adatvédelmi incidens bekövetkezése, a könyvtári intézményekre is vonatkozik az elszámoltathatóság. Egy esetleges eljárás során az adatkezelőnek kell bizonyítania, hogy mindent megtett az informatikai biztonság érdekében. Az intézménynek az esetleges incidenst 72 órán belül be kell jelentenie.

Az EU valamennyi tagállamában ugyanolyan gyakorlatnak kell kialakulnia. Célszerű lenne a most a különböző könyvtárhasználati szabályzatokban rögzített adatkezelési szempontokat az összes könyvtár számára ágazati magatartási kódexbe foglalni.

Kecskeméti Gergely csoportvezető (*Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtár*) és *Rózsa Dávid* főigazgató-helyettes (*Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár*) a „Változások a 2018. évi könyvtárstatisztikában” cím alatt számolt be a módosulásokról. A statisztikai adatsorban azért volt szükség a változtatásokra, mert a mostani rendszerben nagyon sok kérdés vonatkozik a fizikai állapotokra és a készletre, de nagyon kevés a teljesítményre. A jelenlegi kérdőív kétharmada a körülményeket

veszi számba, és csak egyharmada vonatkozik a szolgáltatásokra.

A hosszú évek óta azonos kérdéssorból álló könyvtárstatisztika nem tud arra a kérdésre válaszolni, hogy a hazai könyvtárak miként járulnak hozzá az egyetemes magyar kultúra gazdagításához, a társadalom jólétéhez? E fontos válaszok hiánya is hozzájárul ahhoz, hogy a szakma lobbijereje zéró értéken áll.

A 2018. évi statisztikára vonatkozó néhány változtatás: általában jellemző, hogy több adatot kell szolgáltatni; főleg a szakkönyvtárak által közzéadott adatok mennyisége növekszik. Külön rákérdeznek az olvasók által használható terekre. Egyértelművé kívánják tenni a regisztrált olvasók számának meghatározását, amely jelenleg nincs jól megfogalmazva. A 2019-ben első ízben kitöltendő könyvtárstatisztikában szerepelni fognak az e-folyóiratok előfizetésével és az intézményi repozitóriumokkal kapcsolatos kérdések is.

Az *Ex Libris Group* képviselőjének, *Sipos István*nak a „Kutatás és felfedezés az ellenőrzött tudományos és közismereti tartalmak terén. Hagyományos, digitális és elektronikus források egyidejű feltárása az *Ex Libris Primo* használatával” című előadása zárta a konferenciát.

A hazánkban is jól ismert *Aleph* integrált könyvtári rendszert fejlesztő *ExLibris* cég nemrég egyesült a *ProQuest* tartalomszolgáltatóval – azóta egy kézből lehet a tartalmat és a technológiát megkapni. Az *ExLibris ProQuest Company* 90 ország 6000

könyvtárban van jelen, ez utóbbiak közül 3500 már a felhőben működteti a rendszerét.

A tartalomszolgáltatás keretén belül fontos feladat a forrásmenedzsment, emellett mobil kampusz megoldásokat is kifejlesztettek. Az új *Primo* keresőfelület jelentősen megkönnyíti a kutatók munkáját: a hagyományos keresési lehetőségek mellett egy újfajta keresési metódus: a felfedezés és hozzáférés (*discovery & delivery*) az eddigieknél lényegesen hatékonyabban biztosítja a folyóiratcikkek, az e-könyvek és más indexelt tartalmak megtalálását.

Hivatkozások

- ¹ A PD kiáltvány magyar nyelven is hozzáférhető: http://www.publicdomainmanifesto.org/files/Public_Domain_Manifesto_hu.pdf
- ² Nemzeti Audiovizuális Archívum
- ³ [Az Európai Parlament és a Tanács \(EU\) 2016/679 rendelete \(2016. április 27.\) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.](#)
- ⁴ A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 57. §. (1)
- ⁵ Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény
- ⁶ A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 169. §.

Tószegi Zsuzsanna

(ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet
c. egyetemi docens)